

Andrzej Krzyszowski, Piotr Śniady, Wiktor Kudra

Sowinki, gm. Mosina, woj.
poznańskie, St. 23A, AZP: 56-27/152

Informator Archeologiczny : badania 23, 74-76

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Badania w tym sezonie nie będą kontynuowane, natomiast planuje się w roku przyszłym wykopaliska na kulminacji wzgórza św. Jakuba (stary sad inż. A. Walaka), gdzie podobno znajdowane są kości ludzkie.

Sienowo, gm. Gostyń,
woj. leszczyńskie,
St. 1, AZP: 63- 27/34

Ośrodek Archeologiczno-Konserwatorski
w Lesznie-Trzebinach

Badania prowadził mgr Mariusz J. Tuszyński (autor sprawozdania) przy współpracy mgr mgr Piotra Świądra, Barbary Piakosz, Piotra M. Jagłowskiego i Michała Kary. Finansowało Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne. Pierwszy sezon badań. Grodzisko wczesnośredniowieczne VIII-X w. (trójfazowe), osadnictwo nowożytne.

W związku z budową mostu na kanale obrzańskim przeprowadzono przez teren grodziska (z powodu omyłkowej interpretacji jego zasięgu) kanał obiegowy biegnący zakosem, mniej więcej w kierunku wschód- zachód, przecinający majdan oraz wał w dwóch miejscach. Wykonano dokumentację ściany północnej kanału obiegowego, prowadząc eksplorację w pasie szerokości 0,5 do 2 m. W tym sezonie zadokumentowano w ten sposób profil stanowiska na przestrzeni 80 m. W profilu wału w części wschodniej uchwycono warstwy wczesnośredniowieczne jedynie tuż przy spągu, gdyż wyższe partie zostały zniszczone bliżej nieokreślonymi obiektami nowożytnymi. Więcej informacji uzyskano o wale w części zachodniej. Analogicznie jak w badaniach z lat 1959-1960 uchwycono 3 fazy budowy wału. Zakończono dokumentowanie części wału pochodzącej z pierwszej fazy. Jak się wydaje, uchwycono na krawędzi zewnętrznej wału pierwszej fazy ślady czostków. Materiał ruchomy reprezentowany był przez nieliczne fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej oraz nowożytnej, kości zwierzęce, sztyło kościane oraz fragmenty tabliczek łupkowych do pisania z okresu nowożytnego.

Badania będą kontynuowane.

|| Sierpów, gm. Ozorków woj. łódzkie St. 1 patrz okresy trązu

Skoszewy Stare, woj. łódzkie,
St. 1, AZP: 64-53/1

Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne
w Łodzi

Badania prowadzili: dr Aldona Chmielowska, mgr Mieczysław Góra (autor sprawozdania) oraz Bogusław Tassarek. Finansował WKZ w Łodzi. Pierwszy sezon badań. Grodzisko XII-XIII w.

Rozpoczęto wstępne badania na grodzisku w Skoszewach Starych. Obiekt ten położony jest na prawym brzegu wysokiej terasy rzeki Moszczenicy, 100 m na południowy-wschód od budynku Szkoły Podstawowej, obok drogi Nowosolna-Niestułów.

W terenie zachowały się jeszcze ślady dwóch wałów. Pierwszy wał — mały, 3 m wysokości, 40 m długości położony jest od strony południowo-zachodniej. Drugi wał — duży, 4 m wysoki, 105 m długości, półkolistie zamykał płaski majdan o powierzchni około 1 ha.

Stanowisko było wymieniane w literaturze archeologicznej jako „domańskie grodzisko”. Pierwsze wczesnośredniowieczne materiały ceramiczne odkryli na powierzchni grodziska w 1980 r. dr Ryszard Grygiel i mgr Mieczysław Góra. Jesienią tegoż roku mgr Wiesław Stępień z OBiDZ w Łodzi wykonał serie zdjęć lotniczych Skoszew Starych w celu dokładnego zlokalizowania obiektu obronnego. Wytypowano wtedy do dalszych badań terenowych pole rolnika Kazimierza Cieslińskiego, zamknięte częściowo przez wał duży, które jako jedyne wyraźnie zarysowało się na zdjęciu lotniczym w postaci nieregularnych plam czarnej ziemi. Jesienią 1989 r. dokonano na tym polu wierceń ręcznym świdrem i zlokalizowano pod warstwą orną 6 jam osadniczych z okresu wczesnego średniowiecza. Niektóre ze znalezionych tam jam zawierały materiał ceramiczny datowany na XII-XIII w.

Program badań przewidywał również przebadanie i ustalenie stanu zachowania występujących tu reaztek 2 wałów. Obiekty te pokryto poprzeczną siecią wierceń. Wał mały, łączący się ze stromym profilem brzegowym rzeki Moszczenicy okazał się być piaszczystą wydłgą, która w sposób naturalny od strony południowej broniła dostępu do wnętrza grodu. Wał duży zawierał liczne ślady przepalonych konstrukcji drewnianych, polepę glinianą, duże kamienie polne. Uchwycono również stary poziom próchnicy pierwotnej na którym zbudowano ten wał. Pomimo braku elementów datujących w tych znaleziskach, wał duży należy przypisać chronologicznie 6 jamom osadniczym znalezionym wewnątrz grodziska, datowanym na okres wczesnośredniowieczny.

W roku przyszłym przewiduje się szczegółowe zbadanie metodą wykopaliskową nowo odkrytego obiektu obronnego w Skoszewach Starych.

Sowinki, gm. Mosina,
woj. poznańskie,
St. 23A, AZP:56- 27/152

PP Pracownia Konserwacji Zabytków Pra-
cownia Archeologiczno- Konserwatorska
Oddział w Poznaniu

Badania prowadził mgr Andrzej Krzyszowski (autor sprawozdania) przy współpracy mgr Piotra Śniadego i Wiktora Kudry. Finansowało Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego w Poznaniu. Pierwszy sezon badań. Obozowisko (osada kultury pucharów lejkowatych, osada kultury łuzyckiej z okresu halszackiego, cmentarzysko

kultury pomorskiej z okresu późnolaszackiego i wczesnolatęńskiego, cmentarzysko szkieletowe z okresu wczesnośredniowiecznego (X/XI — XI wiek).

Stanowisko zostało odkryte w czasie badań powierzchniowych w 1982 r., ponownie zweryfikowane wiosną 1986 r. Położone jest nad krawędzią rozległej doliny bocznej terasy nadzalewowej doliny Warty, w formie cypla. Ekspozycja dodatnia, wielostronna. Stok łagodny.

Stanowisko położone jest na terenie przyszłej Stacji Uzdatniania Wody „Sowinki” dla miasta Poznania i jest przeznaczone pod całkowite zniszczenie. Złożono jedena wykop badawczy oznaczony symbolem W 1/89, eksplorując powierzchnię 3260 m². Wierzchnią warstwę humusu zbierano przy pomocy sprzętu mechanicznego, prowadząc dalszą eksplorację warstw naturalnych i kulturowych wg powszechnie akceptowanych w archeologii metod inwentaryzacji i dokumentacji materiału źródłowego. W drobnoziarnistym żółtawo-piaszczystym i gliniastym (często zorsztynowanym) podłożu całkowicie odsłonięto 237 obiektów nieruchomych.

Na podstawie wstępnej klasyfikacji materiału źródłowego w zakresie funkcji i chronologii na omawianym stanowisku odkryto w sekwencji kulturowej:

— obozowisko/osadę kultury pucharów lejkowatych, do której zakwalifikowano 14 obiektów nieruchomych (głównie jamy opadkowe i dołki posłupowe), zlokalizowanych we wschodniej części odkrywki; w materiale ruchomym reprezentowane przez nieliczne fragmenty ceramiki naczyńowej i liczniejszy zbiór krzemienay.

— osadę kultury łużyckiej z 71 obiektami osadowymi, w tym 2 obiekty o charakterze mieszkalnym; pozostałe to jamy gospodarcze o różnym przeznaczeniu, m. in. piwniczki, jamy odpadkowe, rzadziej dołki posłupowe. Materiał ruchomy stanowi mocno rozdrobniona i niezbyt liczna ceramika naczyńowa, niejednokrotnie odkrywana na złożu wtórnym w grobach z okresu wczesnego średniowiecza. Obiekty nieruchome tej jednostki kulturowej rozmieszczone są prawie na całym obszarze odkrywki, zaś w kilku przypadkach zaobserwowano nawarstwianie się na nie obiektów młodszych chronologicznie, tj. grobów kultury pomorskiej i z okresu wczesnośredniowiecznego.

— cmentarzysko kultury pomorskiej obejmujące o dość zwartym zasięgu generalnie południową część odkrywki (w tym kierunku dalsza progresja cmentarzyska) oraz pojedynczymi grobami rozmieszczonymi na pozostałym obszarze wykopu (również w obiektach osadowych kultury łużyckiej i wtórnie w grobach wczesnośredniowiecznych). Reprezentowane jest przez 36 zespołów grobowych, w większości mocno zniszczonych (współczesna działalność gospodarcza). Prawie wszystkie odkryte tutaj groby posiadają wspólne cechy konstrukcyjne i rytualne, mianowicie popielnica ze szczątkami kostnymi przykryta jest dużym naczyniem — kloszem, włożonym bezpośrednio w piasek calcowy, rzadko z rejestracją jamy grobowej i zawsze bez resztek stosu. Wyjątek stanowią 2 groby skrzynkowe, z których jeden jest współcześnie zdewastowany (rów melioracyjny?) zaś w drugim grobie, z całkowicie zachowaną konstrukcją kamienną odkryto m. in. 13 popielnic i kilkanaście przepalonych ozdób z brązu.

— cmentarzysko szkieletowe z okresu wczesnośredniowiecznego, datowane wstępnie na okres X/XI — XI wieku. Zajmuje ono prawie cały teren odkrywki, prócz wąskiego pasa w części południowo-wschodniej, zajętego przez osadnictwo KPL i kultury pomorskiej. Reprezentuje je 114 zespołów grobowych, o dość zwartym zasięgu, w zdecydowanej części z czytelnym charakterem rzędownym. Peryferie cmentarzyska uchwycono w 3 kierunkach, a jedynie w części północno-wschodniej wydaje się ono być jeszcze nierozpoznanym (poza zasięgiem obecnej odkrywki). Według szacunkowych ocen odsłonięto ok. 80-90% całości cmentarzyska. Wszystkie odkryte tutaj pochówki są płaskimi grobami szkieletowymi, zorientowanymi w kierunku W-E, z dominacją ułożenia głowy na zachód (ok. 60 pochówków), pozostałe na wschód.

Cechy konstrukcyjne i rytualne grobów jawią się generalnie dość jednolicie. Większość szkieletów zalegała w dość płytkich jamach grobowych, w miarę czytelnym w podłożu, niejednokrotnie notowanych już w partiach stropowych warstwy pierwotnej (calca). Stan zachowania szkieletów bardzo słaby, szczególnie dotyczyły w wszystkich kości długich, natomiast prawie zawsze zachowane były kości czaszki, choć stwierdzono też groby w całości bez szczątków kostnych. W nielicznych jamach grobowych zanotowano ciemniejsze w kolorystyce smugi po drewnie lub w całości tylko w obrębie szkieletu, świadczące o tym, że nieboszczyków grzebano w obstawach drewnianych (bez nakryć). Tylko w jednym grobie, zmarłego pochowano w trumnie, za czym przemawiają okucia żelazne z gwóźdźkami. Był to jeden z dwóch grobów, wyróżniających się zarówno konstrukcyjnie, jak i wyposażeniem, niewątpliwie zawierających szczątki miejscowego „notabla” — syna (?) obiektu 148. Większość pochówków stanowią groby pojedyncze. W 9 wypadkach stwierdzono występowanie grobów podwójnych, w których najczęściej dwa szkielety leżały obok siebie na tej samej głębokości i posiadały wspólną jamę grobową. Ale zanotowano też groby podwójne, w których szkielet jednego z pochówków (starszy) został zsunięty i złożony w kraniec wspólnej jamy grobowej, ustępując miejsca młodszemu pochówkowi; bądź też szkielety ułożone były warstwowo, jeden nad drugim. Wyposażenie pochówków: w większości stanowiły je pojedynczy nóż żelazny (51 szt.), dość często również kabłączki skroniowe (26 szt.), w tym w większości srebrne, starszego chronologicznie typu, rzadziej oselki kamiennie (6 szt.), paciorki szklane, z kamieni półszlachetnych i z bursztynu (łącznie 48 szt.), pierścionki srebrne (2 szt.). W 11 przypadkach w wyposażenie wchodziły wiaderka drewniane, kształtu walcowatego, zbudowane z klepek, okute zewnętrznie podwójnym rzędem obręczy żelaznych. Do wyjątku należy tutaj największe rozmiarami wiadro (wys. ok. 16 cm, o średnicy 24 cm) odkryte w grobie tzw. „notabla” — ojca (obiekt 151). Mianowicie pomiędzy rzędami górnych obręczy wiadra umieszczono platerowaną srebrną blachę żelazną, zaś w poniższym rzędzie nabiło do klepek 6 blaszek żelaznych w kształcie półksiężycy (również platerowanych srebrną), ułożone w motywie girlandowym. Zarówno blacha górna, jak i blaszki dolne są ornamentowane przez puncowanie. Zaledwie w dwóch grobach zanotowano 2 naczynia gliniane. Z okazjonalnych zabytków odkryto ponadto m. in. wśród wyrobów żelaznych: krzesiwo, nożyce sprężynujące, 2 trójzęby, siekiere ze skrzydełkami, grót włóczni, 2 ostrogi (dwie ostatnie pozycje, z obiektu 151) oraz guzik brązowy w kształcie dzwonka, doskonale zachowaną wagę ręczną z brązu (obiekt 70) z dwoma szalkami, górnym mechanizmem i pełnym zestawem odważników (prawdopodobnie włożoną zmarłemu w szkatułce drewnianej), a także brązowe okucia

pochew noży i złotą blaszkę, prawdopodobnie użytą również do ozdoby pochwy noża (obiekt 148). W czterech grobach znaleziono też monety srebrne, w tym 3 siekacze (ok. 1/4) i jedna w całości nominału. Na obecnym etapie badań pozostają one jeszcze nie rozpoznane.

Z uwagi na przedstawione wyżej cechy, chronologię oraz bliskie położenie cmentarzyska w Sowinkach w stosunku do grodu stoletcznego Poznania, stanowi ono ważne źródło do studiów nad początkowym okresem formowania się państwa polskiego.

Dokumentacja i materiały z badań przechowywane są w Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej PP PKZ O/Poznań.

Badania będą kontynuowane.

Sowinki, gm. Mosina woj. poznańskie St. 23B patrz okres lateński
Stawki, gm. Dobra woj. konińskie St. 1 patrz neolit

Stobno, gm. Tuchola,
woj. bydgoskie,
St. 3, AZP: 26-36/9

Uniwersytet Łódzki Katedra Archeologii

Badania prowadzili: dr Małgorzata Kowalczyk-Kmiecicka, doc. Jerzy Kmiecicki,
mgr Maciej Trzeciński. Finansował Uniwersytet Łódzki. Pierwszy sezon badań.
Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy.

Stobno jest czwartym z kolei po Raciążu, Sławęcinie i Obkasie, skupiskiem osadniczym badanym w ramach programu badań mikroregionalnych na obszarze kasztelanii raciąskiej. Zespół ten w świetle szczegółowej penetracji badaniami powierzchniowymi zarysował się jako wyraźne skupisko.

Osadnictwo usadowiło się po południowej i południowo-zachodniej stronie jeziora Stobno, wyraźnie na terenach gleb bielicznych słabo gliniastych i torfowych.

W źródłach pisanych Stobno pojawia się po raz pierwszy w przywileju Wacława III z 1305 roku, w którym władca ten zatwierdza Piotrowi Święcy posiadanie wsi Raciąż i wioseczki (villule) Stobno. Z dokumentu z r. 1336, w którym komtur tucholski w imieniu wielkiego mistrza sprzedął wieś Stobno, dowiadujemy się o istnieniu tam dwóch karczm.

Z analizy geomorfologicznej i archeologicznej terenu wynikałoby, iż przez Stobno przebiegał szlak drożny z Raciąża do Tucholi. W omawianym zespole osadniczym, biorąc pod uwagę źródła archeologiczne, najciekawiej zarówno pod względem usytuowania jak też i bogactwa materiału znalezionej na powierzchni — rysowało się stanowisko 3. Znajduje się ono na stoku łagodnie opadającym do jeziora Stobno o ekspozycji południowo-wschodniej przy szosie Tuchola — Raciąż. Szosa ta w tym miejscu usytuowana jest najprawdopodobniej na starym szlaku drożnym. Zbiega się tu też kilka dróg. Biorąc pod uwagę informacje o karczmach — co najmniej jedna z nich usytuowana mogła być właśnie w tym miejscu.

W sierpniu 1989 r. przeprowadzono badania wykopaliskowe. Wyznaczono dwa odcinki o wymiarach 2,5 m x 5 m, które usytuowane zostały na linii W-E i oddalone od siebie o 10 m. Odcinki podzielono na działki 2,5 m x 2,5 m. Materiał wybierano w ramach działek oraz w ramach warstw mechanicznych, zgodnie z konfiguracją terenu — stratygrafia na obu działkach była taka sama. Poniżej warstwy darni, zalegała warstwa zbita, ciemnoszarej próchnicy. Znajdowano w niej niezbyt liczne materiały różnocoasowe od nowożytnego przez wczesnośredniowieczny, rzymski do wczesnolateńskiego i halsztackiego. Poniżej tej warstwy zalegała ciemna próchnica. Zlokalizowano w niej materiał wczesnośredniowieczny i lużycko-pomorski oraz na odcinku I zgrupowanie rudy daruiowej. Wydaje się, że uchwycyliśmy poziom to dawny poziom użytkowy wczesnośredniowieczny. Nie udało się wydzielić obiektów. Badana część to południowy fragment osady. Więcej materiału wczesnośredniowiecznego występuje na północ od miejsca tegorocznych wykopów. Niestety nie można tam było podjąć badań wykopaliskowych ze względu na oprę właściciela gruntu. Do dalszych badań, obok w ogóle lepszego rozpoznania tego ciekawego, wielokulturowego zespołu osadniczego, zachęcają istotne informacje o lokalizacji karczm w Stobnie i wysoce prawdopodobnej, uchwyconej lokalizacji przynajmniej jednej z nich.

Materiały znajdują się w zbiorach Katedry Archeologii UŁ.

Prace badawcze będą kontynuowane.

Szelejewo, gm. Gąsawa woj. bydgoskie St. 39 patrz okres rzymski

Świebodzin, woj. zielonogórskie,
St. 11, AZP: 55-14/11

Muzeum Regionalne w Świebodzinie

Badania prowadził mgr Marek Nowacki. Finansował WKZ w Zielonej Górze oraz Muzeum w Świebodzinie. Drugi sezon badań. Obiekt obrony z faz B-C, E-F wczesnego średniowiecza.

Badania części południowej obiektu były kontynuacją rozpoznania z roku poprzedniego. Utrzymano linię wykopów w kierunkach północny-zachód południowy-wschód, rozszerzając ją na dalsze zewnętrzne zaplecze stanowiska i częściowo jego wnętrze. Powierzchnia badania objęła 94 m² (łącznie z rokiem ubiegłym 136 m²).

Po stronie zewnętrznej umocnienia rysuje się następujący układ: sztuczne zagłębienie (rodzaj fosy?), przynajmniej w części południowej, okalające obiekt, miejscami z dobrze zachowanymi konstrukcjami drewnianymi oraz pozbawiona w zasadzie tych konstrukcji strefa stabilizująca złożona z nasypu (nasypów) kamienno-ziemnego